

A) A kissármási gázkitörés.

A Bányászati és Kohászati Lapok 1912 január 15-i számában dr. BÖCKH HUGÓ, KÖVESI ANTAL, dr. WODETZKY JÓZSEF, dr. STRÖMPL GÁBOR és dr. KÖVESLIGETHY RADÓ urak rendkívül érdekes és magas színvonalon álló értekezésekben számolnak be a kissármási Bolygórét gázkitöréséről, amely 1911 október 29-én olyan félelmetes erővel mutatta be a természet hatalmát. Valamennyi szerző egyértelműleg arra az eredményre jut, hogy a szóbanforgó gázkitörésnek semmi köze a kissármási gázkúthoz, hanem hogy ezt a kitörést földrengés okozta. Ugyanezt a véleményt vallja SZÁDECZKY GYULA dr. is, aki a Természettudományi Közlöny 1911. évi, 43. kötetének dec. 1-i számában legelőször fejtette ki tudományosan ezt a nézetet.

LÓCZY LAJOS dr. Közönyünk mai számában nem mond határozott véleményt a gázkitörés okáról, azonban az említett nagyértékű tanulmányok hatása alatt újabban ő is inkább tektonikus erőknek tudja be ezt a szerencsétlen kitörést.

Ezen kutatókkal szemben CHOLNOKY JENŐ dr. úgy szóval, mint írásban határozottan azt vallja, hogy a szóbanforgó kitörést a gázkút elzárása okozta s eme felfogását úgy tudom, hogy ép olyan tudományos módszerekkel iparkodik megmagyarázni, mint a föntebb említett kutatók.

Amidőn a felfogások illetően állásáról, — a krónikás tollával a kezemben — tudósítom a Földtani Közöly tiszelt olvasóit, szabad legyen nekem is néhány megjegyzést fűznöm ehhez a dologhoz.

Nem tudományos megokolást írok e helyütt, hanem csak impressziómat közlöm, amiben hála istennek, még sohasem csalatkoztam.

Amikor 1907 szeptember 6-án reggel megpillantottam a Bolygórétet, valami ellenállhatatlan erő húzott ezen hely felé, — amiről BÖHM FERENC és BUDAY ERNŐ bányamérnök barátaim tanuskodhatnak, — úgy hogy már ekkor részletes térképet készítettem az összes sós s mocsárgázás tócsákról. S amikor 1908 június hó 26-án a tudományos ellenvetések dacára sem tágitottam ettől a réttől, a II. számú fúrást első sorban is azon a helyen ajánlottam, ahol a mult évi szerencsétlen kitörés volt s csak a helyi viszonyok miatt mentünk tovább, a szom-

szédos VESZPRÉMI-féle rétre. Ki kell emelnem, hogy LÓCZY LAJOS és MÁLY SÁNDOR urak érdeme, hogy eme javaslatomat helybenhagyva, a kissármási réten rendelték el a II. sz. mélyfúrást. Amidőn a gázkút első elzárásakor 1910 június hó 23-án a szomszédos réten kitört a gáz, a helyszínen részletes vizsgálatokat végeztem s javasoltam, hogy «a Bolygórét s a vasút biztonsága szempontjából a gázkúttól KDK-i irányban 300 méternyire, a két patak találkozásán, biztosító fúrás mélyesztessék,» s egyúttal jeleztem, hogy a gázlefojtás még sok veszedelmet okozhat, amiért is a gázlezáró készülék helyesebben gázelosztó készülékké változtassék át. Ha a gázt elvezetik, semmi baj nem származhatik a környéken, de ha teljesen lefojtják, úgy nagy veszedelmek forrása lesz mindig ez a kút.

Akkor a gázkút csak 22 méterig volt tömítve s ebből a mélységből 19 óra mulva tört elő a lefojtott gáz. Most 120 méterig van tömítve a fúrás s ebből a mélységből a visszaszorított gáz a homokos rétegeken át a vetődési vonalakba 3 hónapon át szüremkezett, míg a környék rétegzésének egyensúlyát megbolygatva, a főhasadékon át egyszerre kitört. A gáztartó rétegek főfészket már három évvel ezelőtt mintegy 2000 méter mélységre becsültem s ez a gáztartó vonulat a főhasadék mentén a medencében nagyobb távolságokra halad Pusztakamarás s Mezőszentgyörgy vidéke között. Az én véleményem tehát az, hogy épen a visszafojtott gáz kitörése okozta azt a kisebbszerű földrengést is, amelyet a tudós kutatók olyan pontosan kinyomoztak.

Ajánlom ezért a magas kincstárnak, hogy a gázlezárásokkal óvatos legyen, nehogy egy félév mulva ismét a levegőbe röpüljön a kissármási Bolygórét.

Budapesten, 1912 január hónap 20-án.

PAPP KÁROLY.

B) Atlas photographique des formes du relief terrestre.

(Documents morphologiques caractéristiques avec notices scientifiques. Publiés par J. BRUNHES, E. CHAIX, EMM. de MARTONNE. Genève. 4°).

Földünk felszínének különféle alakulataira RITTER és HUMBOLDT irányították legelőször a tudomány figyelmét. Miután ilyenekről már a legrégebb időkben is mint csodálatra méltó tüneményekről megemlékeztek, közfelfűvő volt, hogy előbb vagy utóbb az okoknak keresése is napirendre kerül. Annyival is inkább várható volt ez, mert épen a föld felszíni alakulatainak kérdése két nagyterjedelmű tudományágnak, a geográfiának és geológiának mintegy érintkezési határán fekszik. Mi sem természetesebb tehát, mint hogy a földfelület fiziográfiáját mindkét tudományág a legbehatóbban tanulmányozza és adatait egyaránt értékesíti. Csak egy példát említve, a geológiát bilincseiből felszabadító aktualizmus elmélete a föld fiziografiai megismerése nélkül sohasem keletkezhetett volna.

A IX. nemzetközi geográfiai kongresszus óhajtásának eredményeképen megindult vállalatban, amely fönnebbi címen sorozatosan fog megjelenni, részt vesznek a geografia és a geologia mindazon tényezői, kik gazdag tapasztalatok alapján a képen és rövid szövegben bemutatandó geomorfologiai példákhoz a legtanulságosabbakat kiválogatni tudják. E nemzetközi bizottság tagjai: W. W. ATWOOD (Chicago), G. BRAUN (Berlin), ED. BRÜCKNER (Wien), J. BRUNHES (Freiburg), E. CHAIX (Genève), E. de CHOLNOKY (Kolozsvár), J. CORNET (Gand), G. DANIELLI (Firenze), J. DANĚŠ (Praha), W. M. DAVIS (Cambridge, Mass.), J. EPPER (Bern), P. GIRARDIN (Freiburg), A. J. HERBERTSON (Oxford), W. KILLAN (Grenoble), G. de LORENZO (Napoli), M. LUGEON (Lausanne), H. G. LYONS (London), O. MARINELLI (Firenze), EMM. de MARGARIE (Paris), EMM. de MARTONNE (Paris), F. NUSSBAUM (Berne), W. A. OBROUTCHEF (Tomsk), A. PENCKE (Berlin), CH. RABOT (Paris), J. de SCHOKALSKY (St. Pétersbourg), R. S. TARR (Ithaka, N. Y.), CH. VÉLAIN (Paris), M. YOKOYAMA (Tokyo).

Minthogy köztük találjuk CHOLNOKY JENŐ dr. hazánkfíát is, remélhetjük, hogy Magyarországnak néhány páratlan geomorfologiai jelensége is helyet fog kapni a díszes műben. Amiként az a címben megemlített háromtagú végrehajtó-bizottság tervezetéből látható, az atlasz rendkívül nagy körültekintésről tanúskodó terv szerint készül. Főbb vonásaiban a következő csoportokra oszlik:

I. A mállás és nehézségi erő okozta alakulatok. II. A vízfolyások okozta elemi alakulatok. III. A vízfolyások okozta magasabb rendű alakulatok. IV. A kőzetek természetéből származó alakulatok. V. Változó geológiai szerkezetből származó alakulatok. VI. Az eljegesedés okozta alakulatok. VII. A szél okozta alakulatok. VIII. Tengerparti alakulatok. IX. Vulkáni alakulatok. Minden csoporton belül még további alcsoportok is megvannak különböztetve úgy, hogy egyetlen geomorfologiai jelenség sem marad példa nélkül, sőt egyik-másik ismételve is bemutatásra kerül.

Az eddig megjelent mutatóványfüzet 8 képet közöl, a folyóvíz, a jég és a szél működésének néhány igazán remek példáját adva. A fénynyomással sokszorosított fényképek a lehető legtökéletesebbek és habár épen kiválóságuknál fogva magyarázatra alig szorulnak, mindegyikhez még 2—3 oldalas szöveg is járul, térképvázlatokkal és geotektonikai szelvényekkel. És ha akármelyik képet vesszük is szemügyre, mindegyik annyi érdekes részletet ábrázol, hogy bizonyos, miszerint eldöntetlennek kell maradnia ama kérdésnek, vajjon a geografus vagy geologus veszi-e majd nagyobb hasznát e munkának?

L. G. dr.